

Atsiliepinimas apie geografijos vadovėlius skirtus Lenkijos vidurinėms mokykloms

1. Wojciech Wieski, Beata Stachowska. Geografia XXI wieku. 200 psl. Wydawnictwo Lektor Klett, Poznań, 2012. Vadovėlis skirtas vidurinėms mokykloms. Jį sudaro įvadas ir 4 skyriai suskirstyti į 27 poskyrius.

Trumpas vadovėlio turinys

Įvade nurodoma, kad tai ekonominės – visuomeninės geografijos vadovėlis, kuris parodo ir analizuoja pokyčius vykstančius pasaulyje ir Lenkijoje.

Pirmas skyrius – 44 psl., 6 poskyriai **skirtas dabarties demografinėms ir visuomeninėms problemoms**. Čia nagrinėjamas teritorinis gyventojų paplitimas, jį nulemiančios priežastys, gyventojų reprodukcijos fazės, gyventojų migracijos, jų kryptys, urbanizacijos procesas, aglomeracijų formos. Kalbama apie didžiausius miestus ir gyvenimo sąlygas juose, aprašomos pasaulio kultūros sritys.

Antras skyrius – 50 psl., 7 poskyriai **pašvestas pasaulio ūkio įvairovei charakterizuoti**. Apibūdinami išsivystę ir atsilikę kraštai, nagrinėjamas jų skirtingą lygį lėmusios priežastys, kalbama apie teikiamą pagalbą vargstančioms šalims. Atskiras poskyris skirtas pasaulio žemės ūkiui apibūdinti, iškirsti svarbiausi agrariniai regionai. Parodoma gaminamos produkcijos įvairovė, kokie gaminami maisto produktai, apibūdinti badaujantys regionai. Kalbama apie pastarųjų laikų permainas kaime. Kaimo industrializaciją ir globalizaciją, ekologinių produktų gamybą, genetiškai modifikuotų augalų paplitimą.

Atskiri poskyriai skirti miškams apibūdinti, miškingumui parodyti, miškų rūšims aprašyti pagal klimato zonas, medienos gamybą pagal valstybes. Poskyryje skirtame jūroms kalbama ne tik apie žvejybą ir sugaunamų žuvų kiekį, bet ir jūrų transportą, svarbiausius uostus, jūrose išgaunamą naftos, dujų kiekį, mineralinius turtus.

Trečias skyrius – 58 psl., 9 poskyriai **apibūdina pokyčius dabartiniame pasaulyje**. Kalbama apie elektros gamybą įvairių tipų elektrinėse, ateities perspektyvas, atsinaujinančios energijos gamybą, globalinę darbo rinką, pagrindinius aukštos technologijos pramoninius centrus, aukštos kvalifikacijos darbuotojų svarbą.

Aptariamas turizmas kaip ūkio ir poilsio šaka, apibūdinti svarbiausi turizmo regionai. Vandens objektų, augalų ir gyvūnų, kraštovaizdžio svarba turizmo industrijai.

Nemaža vietos skirta ryšiams – transportui. Kalbama ne tik apie jūrinės prekybos kelius, sauskelius – plentus ir geležinkelius, bet ir apie oro transportą, vamzdynus, telefoninius ir internetinius ryšius, svarbiausius automašinių gamybos centrus, kaip General Motors koncerną ir kitus.

Nagrinėjami integracijos ir dezintegracijos procesai ne tik Tarybų Sąjungos ir Jugoslavijos žlugimo pavyzdžiui, bet ir nurodomas naujų valstybių kaip Palestinos, Juodkalnijos, Kosovo atsiradimas.

Įdomus žemėlapis yra 150 psl. Jame parodyta, kaip gali atrodyti Europa po kelių dešimtmečių. Gali atsirasti naujos valstybės: Bavarija, Katalonija, Škotija, Kurdistanas, Bretanija ir kt. Su jų buvimu jau teks bendrauti dabartiniams moksleiviams.

Lenkijos pavyzdžiui (154 psl.) parodyti euroregionai ir nusakoma jų svarba integraciniuose procesuose.

Ketvirtas skyrius – 31 psl., 4 poskyriai **skirti žmogaus ir gamtinės aplinkos santykiams**. Parodomas žemės turtų naudojimas. Kalbama apie akmens anglis, naftą, dujas, jų gavybos būdus, naujų gavybos būdų taikymą, vandens problemą pasaulyje, konfliktus dėl jo. Rašoma apie klimato kaitą: atšilimą ar atšalimą? Kas veikia klimato atšilimą? Dirvų eroziją ir jos priežastis. Nurodomas žmogaus aktyvios veiklos poveikis gamtinei aplinkai.

Metodinis lygis. Vadovėlis gausiai iliustruotas. Jame daug įvairaus turinio ir mastelio žemėlapių, kartoschemų, diagramų, lentelių, foto nuotraukų. Iliustracijos užima bemaž pusę vadovėlio apimties. Iliustracijų gausa daro vadovėlį geriau suprantamu ir įdomesniu. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiamas apibendrinimas, akcentuojamos svarbiausios problemos. Dažnai parodoma Lenkijos padėtis nagrinėjamu klausimu.

Informacija apie Lietuvą. Jos tokio bendro pobūdžio leidinyje nėra daug. Ji užtinkama 26 – tame puslapyje kalbant apie Polonijos reikalus, 146 – tame puslapyje kur parodyta TSRS žlugimas, 150 - tame puslapyje kur pavaizduota ateities Europa ir 154 – tame puslapyje, kur parodyti Lenkijos euroregionai. Tačiau čia informacija minimali – parodyti Lietuvos kontūrai ir pavadinimas.

Pastabos. Vadovėlio publikacija - 2012 metai. Tačiau daug faktinių duomenų 2008, 2005 ar net ankstesnių metų. Dėl to vadovėlis neatspindi dabartinės realios padėties. Taip. 1

pav. žemėlapyje (6 – tas puslapis) parodytas gyventojų tankumas ir jų skaičius 2005 metų duomenimis. Tai jau neatspindi dabartinės padėties nes žmonių skaičius iki šiol pagausėjo daugiau vienu milijardu, pasikeitė ir jų teritorinė sklaida.

Panaši padėtis yra kur nurodomi ir kiti rodikliai, kaip žuvų sugavimas atskirose šalyse, telefonų skaičius tenkantis 1000 – čiu gyventojų ir kt. Pasigendama prognozės Europai tautiniu ir religiniu požiūriais.

Nėra tikslūs ir kai kurie teoriniai teiginiai. Pvz. 17 – tame puslapyje esančioje 9 – toje foto nuotraukoje teigiama, kad du vaikai užtikrina paprastą gyventojų reprodukciją. Tačiau taip nėra. Ne visos šeimos sulaukia po du palikuonis, ne visi jauni žmonės sukūrė šeimas. Teorijoje nurodoma, kad paprastą gyventojų reprodukciją gali užtikrinti 3 vaikai šeimoje.

2. Tomasz Racheal. Oblicza geografii 2. 252puslapiai, 2012 m., drukarnia Pozkal Inowroclaw. Vadovėlis skirtas licėjams ir technikumams, platesnės apimties. Jį sudaro 7 skyriai.

Trumpas vadovėlio turinys

Pirmas skyrius – 22 psl., 2 poskyriai. **Politiniai ir ūkiniai pokyčiai.** Parodomos valstybės atsiradusios po TSRS ir Jugoslavijos žlugimo ir vėlesnių įvykių pasekoje. Vokietijos susidarymas, Čekijos, Slovakijos atsiradimas. Kalbama apie socialinės raidos indekso skirtumus tarp valstybių.

Antras skyrius – 76 psl., 10 poskyrių **skirtas gyventojams ir urbanizacijos procesams.** Kalbama apie gyventojų skaičiaus didėjimą, natūralųjį prieaugį, demografinės raidos fazes, gyventojų teritorinį paplitimą migraciją ir jos priežastis, gyventojų rases, kalbas, religijas, kultūrinius regionus ir kt. Apibūdinamos gyvenvietės ir jų funkcijos, urbanizacijos lygis, megalopoliai.

Trečias skyrius – 58 psl., 9 poskyriai **pašvestas žemės ūkio problemoms.** Čia kalbama apie klimatinės sąlygas, dirvožemius, pagrindinius žemės ūkio rajonus, gaminamą produkciją, svarbiausias grūdines, technines kultūras. Nagrinėjama gyvulininkystė, žvejyba, gaunamas kalorijų kiekis, bado problema. Be to šiame skyriuje nagrinėjami žvejybos ir miškų ūkio klausimai.

Ketvirtas skyrius – 52 psl., 7 poskyriai **skirtas pramoninei gamybai**. Kalbama apie pramonines ir nepramonines šalis, apie žemės turtus, jų gavybą, naftos, dujų, akmens anglies, urano. Išskirta elektros energijos gavybos apimtis, jos kiekis vienam gyventojui. Kalbama apie elektrinių tipus, pramoningus regionus.

Penktas skyrius – 40 psl., 6 poskyriai **skirtas paslaugoms, jų svarbai, raidai**. Kalbama apie transportą, jo rūšis, paplitimą. Nagrinėjami ryšiai: telefonai, kompiuteriai, jų reikšmė. Analizuojamas turizmas, jo plėtra ir reikšmė, paplitimas, naujausios paslaugų rūšys: bankai, edukacinės paslaugos.

Šeštasis skyrius – 42 psl., 6 poskyriai **nagrinėjamos dabartinės pasaulio problemos**. Kalbama apie turtingas ir skurdžias šalis bei regionus. Aptariama globalizacija, jos teigiamos ir neigiamos pusės. Kalbama apie tarptautinį bendradarbiavimą, tarptautines organizacijas, tarptautinę prekybą, tarptautinius konfliktus, jų regionus.

Septintasis skyrius – 38 psl., 5 poskyriai **analizuojami žmogaus ir gamtinės aplinkos santykiai**. Žmogaus poveikis atmosferai, klimato kaitai. Jo poveikis hidrosferai ir litosferai, o t.p. pedosferai ir biosferai. Kalbama apie gamtinės aplinkos apsaugą: rezervatus, draustinius, tarptautinį bendradarbiavimą gamtinės aplinkos apsaugos srityje.

Statistinių duomenų lentelėse parodytas natūralus ir migracinis gyventojų judėjimas, gyventojų užimtumas, socialinio raidos indekso dydis, miškingumo pobūdis ir kiti socialiniai – ekonominiai rodikliai.

Metodinis lygis. Vadovėlis gerai iliustruotas. Jame gausu įvairaus turinio ir mastelio žemėlapių, kartoschemų, diagramų, ypač daug foto nuotraukų. Iliustracijos geros kokybės, gerai papildo tekstą. Tai daro vadovėlį įdomiu ir lengvai suprantamu. Po kiekvieno skyriaus – svarbiausių terminų paaiškinimas, po 2 – 3 užduotis namams, kurias reikia atlikti remiantis skyriaus teoriniais teiginiais.

Informacija apie Lietuvą. Nors vadovėlis skirtas pasaulio ekonominei ir socialinei padėčiai apibūdinti tačiau yra duomenų ir apie Lietuvą. Tai ne tik jos parodymas žemėlapiuose, kaip 8 – 9 puslapiuose, kur parodytas TSRS žlugimas, bet ir kalbant apie kalbų grupes (57 psl.). Lietuva parodyta ir statistinių duomenų lentelėse (339, 340 psl.), kur yra duomenys apie žemės ūkio kultūrų derlingumą bei teritorijos miškingumą.

Pastabos.

1. Vadovėlis perkrautas įvairiais duomenimis, kartais mažai reikšmingais. Dėl to jis labiau primena žinyną, o ne mokyklinį vadovėlį.
2. Moksleiviams sudėtinga susigaudyti tarp faktinių duomenų gausos ir tarp jų išskirti svarbiausius.
3. Trūksta teorinių apibendrinimų padedančių geriau suprasti ir įsisavinti gausią faktinę medžiagą.
4. Reikalingi motyvuoti apibendrinimai padedantys geriau susigaudyti tarp gausių faktinių duomenų. Tai padėtų geriau suvokti ir prasmingiau įsisavinti vadovėlio medžiagą.

2014 05 13

prof. A. Stanaitis